

УДК [342. 95:343. 54] (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.53>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Дмитришин О.О.,
*ад'юнкт кафедри адміністративного права
та поліцейської діяльності ННІПФПКП
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Дмитришин О.О. Нормативно-правове регулювання захисту прав дітей, які постраждали від домашнього насильства.

Стаття присвячена вивченню нормативно-правової бази регулювання захисту прав дітей, які постраждали від домашнього насильства.

Захист прав дитини є одним із пріоритетних завдань держави, адже від виховання підростаючого покоління – майбутніх громадян країни – залежить майбутнє українського народу. У цьому контексті особливо важливим є соціально-правовий захист дітей від домашнього насильства. Попри позитивні зрушення у сфері законодавчого регулювання, процес імплементації положень Стамбульської конвенції у національне право стикається з низкою проблем. Зокрема, існують виклики щодо узгодження адміністративно-правових норм із міжнародними стандартами, розмежування компетенцій між органами державної влади у сфері запобігання насильству, а також забезпечення ефективного правозастосування нововведених норм. Особливої уваги потребує питання визначення та застосування адміністративної відповідальності за нові склади правопорушень, такі як сексуальне домагання, насильство за ознакою статі, невиконання термінових заборонних приписів.

Важливим аспектом є також розширення правового статусу потерпілих осіб, зокрема визнання дітей, які стали свідками домашнього насильства, потерпілими, що вимагає внесення відповідних змін до механізмів правового захисту та надання допомоги. Хочеться вказати, що уповноважені підрозділи органів Національної поліції України виконують свої функції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, враховуючи міжнародні стандарти реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Водночас, попри розвинене законодавство у сфері протидії домашньому насильству, це явище все ще залишається поширеним на побутовому рівні. Це зумовлено, зокрема, тим, що багато жертв не усвідомлюють, що зазнають насильства, не вірять у можливість отримання реальної допомоги, а також через недостатньо суворі заходи покарання для кривдників. Лише за умови, що кожна людина, а отже, і суспільство в цілому, визнаватиме домашнє насильство неприйнятним явищем для сучасного цивілізованого світу, можна сподіватися на значне зменшення його випадків. Подолати це явище неможливо без суспільного усвідомлення важливості запобігання насильству, а також безвідмовного реагування на відомі випадки його вчинення.

Ключові слова: домашнє насильство, запобігання та протидія, підрозділи Національної поліції, специфічні завдання та обов'язки, законодавство.

Dmytryshyn O.O. Regulatory and legal regulation of the protection of the rights of children who have suffered from domestic violence.

The article is devoted to the study of the regulatory and legal framework for the regulation of the protection of the rights of children who have suffered from domestic violence.

The protection of children's rights is one of the priority tasks of the state, because the future of the Ukrainian people depends on the upbringing of the younger generation - future citizens of the country. In this context, the socio-legal protection of children from domestic violence is especially important.

Despite positive developments in the field of legislative regulation, the process of implementing the provisions of the Istanbul Convention into national law faces a number of problems. In particular, there

are challenges in harmonizing administrative and legal norms with international standards, delimiting competences between state authorities in the field of violence prevention, as well as ensuring effective enforcement of newly introduced norms. The issue of defining and applying administrative liability for new offenses, such as sexual harassment, gender-based violence, and failure to comply with urgent prohibitory orders, requires special attention.

An important aspect is also the expansion of the legal status of victims, in particular the recognition of children who have witnessed domestic violence as victims, which requires appropriate changes to the mechanisms of legal protection and assistance. It should be noted that the authorized units of the National Police of Ukraine perform their functions in the field of preventing and combating domestic violence, taking into account international standards for law enforcement response to cases of domestic violence and risk assessment.

At the same time, despite the developed legislation in the field of combating domestic violence, this phenomenon still remains widespread at the household level. This is due, in particular, to the fact that many victims do not realize that they are being subjected to violence, do not believe in the possibility of receiving real help, as well as due to insufficiently strict punishment measures for perpetrators. Only if every person, and therefore society as a whole, recognizes domestic violence as an unacceptable phenomenon for the modern civilized world, can we hope for a significant reduction in its incidence. Overcoming this phenomenon is impossible without public awareness of the importance of preventing violence, as well as a prompt response to known cases of its commission.

Key words: domestic violence, prevention and counteraction, units of the National Police, specific tasks and responsibilities, legislation.

Постановка проблеми. Проблема протидії домашньому насильству в суспільстві переважної більшості країн є однією з найбільш актуальних і у критичних умовах, в яких може опинитися країна, вона не зникає, а, як правило, загострюється. При цьому насильство входить до найбільш розповсюджених, а отже, і небезпечних правопорушень. Враховуючи необхідність захисту дітей від проявів домашнього насильства та його попередження, це питання врегульовано на законодавчому рівні як у національних, так і в міжнародних нормативно-правових актах. Натомість, сучасні умови інтеграції та універсалізації практично усіх сфер правого регулювання обумовлюють потребу кореляції національного і міжнародного законодавства у кожній із сфер суспільних відносин щодо забезпечення протидії та запобігання домашньому насильству стосовно дітей.

Захист дітей і створення умов для їхнього повноцінного розвитку – це питання національної важливості, яке слід розглядати й вирішувати в різних аспектах: історичному, соціологічному, культурному, демографічному, педагогічному та, безумовно, юридичному. Йдеться про законодавче закріплення чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог, що регулюють організацію життя дитини, а особливо захист її прав та інтересів.

Мета дослідження – вивчення нормативно-правової бази регулювання захисту прав дітей, які постраждали від домашнього насильства.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми питання протидії домашньому насильству привертає увагу науковці, які у своїх працях досліджували різні аспекти цього негативного явища. Правову характеристику домашньому насильству, виявлення причин його виникнення, визначення способів протидії цьому асоціальному явищу здійснювали низка вчених, як: Л. Волинець, Л. Гурковська, В. Казміренко, О. Коломоєць, К. Левченко, М. Легенька, І. Савчук, О. Сидоренко, І. Трубавіна тощо. Безпосередньо працюють над розробкою методики попередження домашнього насильства над дітьми науковці: С. Буров, І. Дубиніна, К. Левченко, М. Легенька, К. Маєвська тощо. Саме протидія цьому явищу та зменшення ризиків виникнення домашнього насильства, особливо щодо неповнолітніх, є актуальною темою на будь-якій стадії розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Стаття 52 Конституції України визначає, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація є неприпустимими і підлягають покаранню згідно із законом. Ця норма Основного Закону стала логічним продовженням процесу, розпочатого Україною з ратифікації міжнародних правових актів, спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів дітей.

В Україні ухвалено низку законодавчих та нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію домашнього насильства відносно дитини. Розглянемо деякі з них.

Щонайперше заслуговує на увагу Закон України «Про охорону дитинства». Стаття 1 цього Закону тлумачить, що «дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, - дитина, яка

потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини» [1].

У ст. 3 зазначено, що сутність основних принципів охорони дитинства полягає в такому: «всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють) або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами».

Стаття 10. Право на захист від усіх форм насильства

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини. Держава здійснює захист дитини від: усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють» [1].

Згідно із Законом України «Про охорону дитинства» (ст. 1) з останніми змінами від 06.06.2024 № 3792-ІХ, *жорстоке поводження з дитиною* - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінгу (цькування), мобінгу (цькування), а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [1].

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» окреслено поняття домашнього насильства, форми вчинення домашнього насильства, види та суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, заходи запобігання цьому явищу тощо. У ст. 4 цього закону йдеться про визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства. [2].

Цілком погоджуємося з цим твердженням, адже лише за умови, що кожна людина, а отже, і суспільство в цілому, визнаватиме домашнє насильство неприйнятним явищем для сучасного цивілізованого світу, можна сподіватися на значне зменшення його випадків. Подолати це явище неможливо без суспільного усвідомлення важливості запобігання насильству, а також безвідмовного реагування на відомі випадки його вчинення. Крім того, відповідний закон містить перелік установ, відповідальних за надання допомоги постраждалим від домашнього насильства. Водночас, на нашу думку, у суспільстві поки що бракує достатньої інформації про конкретні алгоритми дій для громадян, які стали жертвами домашнього насильства.

Що ж таке домашнє насильство? Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Отже, домашнє насильство є особливо тяжкою формою насильства, оскільки його вчиняють найближчі люди – батьки, родичі або інші члени сім'ї, яким дитина найбільше довіряє, бо любить.

Згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виокремлюють такі види домашнього насильства:

– *економічне насильство* – вид домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг із лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

– психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

– сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

– фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [2].

На жаль, доводиться констатувати, що у нашій країні фізичне насильство залишається однією з найпоширеніших форм насильства, хоча це й суперечить законодавству, зокрема Сімейному кодексу України (ст. 150), згідно з яким батькам заборонено застосування фізичних та інших видів покарань, що принижують гідність дитини, а також будь-які види експлуатації батьками своєї дитини [3].

Також хочеться наголосити, що лише після початку збройної агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року, Верховна Рада України 20 червня 2022 року, ратифікувала Стамбульську конвенцію, яка є золотим стандартом прав жінок та дітей, що є частиною прав людини та європейських цінностей, 21 червня цього ж року Закон про ратифікацію підписав Президент, і 01 листопада 2022 року ця конвенція набрала чинності для України. Положення Конвенції передбачають, що права та інтереси потерпілих від насильства мають бути в центрі уваги незалежно від перебігу обставин в державі, що зобов'язує відповідні органи, установи до координованої співпраці між собою та з громадськими організаціями [4, с. 488].

Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) стала важливим кроком на шляху до гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами захисту прав людини. Одним із ключових аспектів цього процесу є адаптація норм Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) відповідно до положень Конвенції, що передбачає запровадження нових правових механізмів для запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі [5, с. 436].

19 грудня 2024 року, набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (№ 3733-IX). Ухвалення цього закону є вагомим кроком у сфері запобігання гендерно зумовленому та домашньому насильству, а також посилення механізмів захисту постраждалих від таких видів насильства, зокрема дітей [6].

Закон передбачає зміни, серед яких те, що малолітню та неповнолітню особу визначено потерпілою, якщо вона була присутня під час вчинення домашнього насильства. Цим документом було запроваджено окрему частину статті 173-2 КУпАП, яка передбачає адміністративну відповідальність за домашнє насильство, вчинене стосовно дітей, і виокремлено правопорушення «насильства за ознакою статі» у нову самостійну норму, що дозволить максимально точно розмежувати його від інших [6].

Попри позитивні зрушення у сфері законодавчого регулювання, процес імплементації положень Стамбульської конвенції у національне право стикається з низкою проблем. Зокрема, існують виклики щодо узгодження адміністративно-правових норм із міжнародними стандартами, розмежування компетенцій між органами державної влади у сфері запобігання насильству, а також забезпечення ефективного правозастосування нововведених норм. Окремої уваги потребує питання визначення та застосування адміністративної відповідальності за нові склади правопорушень, такі як сексуальне домагання, насильство за ознакою статі, невиконання термінових заборонних приписів.

Важливим аспектом є також розширення правового статусу потерпілих осіб, зокрема визнання дітей, які стали свідками домашнього насильства, потерпілими, що вимагає внесення відповідних змін до механізмів правового захисту та надання допомоги [5, с. 436].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 3733-IX, яким внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині, що стосується вчинення домашнього насильства стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, а саме «Стаття 173². Вчинення домашнього насильства.

Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, -

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, -

тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від двох до десяти діб.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, -

тягне за собою накладення штрафу від шістдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від трьох до п'ятнадцяти діб» [7].

У новій редакції статті 269 КУпАП передбачено, що у разі вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 173-2, 173-6 у присутності малолітньої або неповнолітньої особи, така особа також визнається потерпілою. Це правило діє незалежно від того, чи завдано їй шкоду внаслідок правопорушення. При цьому на неї поширюються всі права потерпілого, за винятком права на відшкодування майнової шкоди. Зокрема, вона має право ознайомлюватися з матеріалами справи, подавати клопотання, отримувати правову допомогу адвоката або іншого фахівця у галузі права, оскаржувати постанову у справі про адміністративне правопорушення. Також така особа може бути допитана як свідок відповідно до статті 272 КУпАП [8].

Також хочемо звернути увагу, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» № 3792-IX від 6 червня 2024 року були внесені зміни до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в частині, що стосуються повноважень служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей:

- 1) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів постраждалої дитини;
- 2) розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника;
- 3) прийом та розгляд заяв і повідомлень про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини [2].

Також були внесені зміни до статті 19. Заходи у сфері запобігання домашньому насильству:

1. На виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечують:

1) вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства;

2) організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування;

3) організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

4) розроблення та впровадження у закладах освіти освітніх програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей;

5) залучення медіа до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення про випадки домашнього насильства, зокрема до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини [2].

Пункт 5 частини другої статті 20 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» викладено в такій редакції: «5) утворення та забезпечення роботи цілодобового безоплатного кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини для забезпечення невідкладного реагування на випадки домашнього насильства, надання консультацій щодо всіх форм домашнього насильства, визначених статтею 1 Закону, абонентам анонімно або з належним дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом» [2].

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 23 «Основні повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі [9].

Згідно з ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2].

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України виконують свої функції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, враховуючи міжнародні стандарти реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Керуючись вищезазначеними документами, держава здійснює захист дитини від:

усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поведіння з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або інших законних представників дитини;

втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психotropних речовин;

залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією Російської Федерації проти України, протидії торгівлі людьми та з питань захисту прав дитини у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства [1].

Пункт 5 Загальної частини Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 658 від 22 серпня 2018 р., проголошує: «Постраждала особа має право на дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках насильства, недопущення повторних випадків насильства» [10].

Вважаємо це положення дуже важливим у контексті розгляду питання домашнього насильства, адже жертва в більшості випадків потребує негайного захисту. Щодо закладів освіти, то є відповідне розпорядження МОН стосовно реагування на випадки насильства протягом доби. На нашу думку, не є виправданим тривалий час, який надається для інформування органу Національної поліції. Так, згідно з абзацом другим п. 33 вказаного Порядку «у разі звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника уповноважена особа, визначена відповідно до абзацу першого п. 20 або п. 23 цього Порядку, не пізніше однієї доби інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції про звернення особи та/або її законного представника із заявою про вчинення насильства за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти. Аналогічні строки інформування вказані у абз. 2 п. 34, п.п. 2 ст. 35 вказаного Порядку [10].

Одна доба для інформування уповноваженого підрозділу органу Національної поліції є занадто тривалим періодом, протягом якого можуть статися страшні події та наслідки для потерпілої особи, і особливо для дитини Крім того, інформування через електронну пошту може призвести до затримок у своєчасному ознайомленні з інформацією та відповідному реагуванні. У зв'язку з цим мають бути внесені зміни щодо термінів та методів інформування.

Щодо побутових ситуацій, то згідно з Типовим положенням про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 654 від 22 серпня 2018 р., спеціальні мобільні бригади повинні дієво реагувати на виклики, пов'язані з проявами домашнього насильства. Мобільна бригада утворюється при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді чи інших загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб. Виїзд мобільної бригади здійснюється за попередньо складеним графіком, а також позапланово під час отримання повідомлення про виявлення факту вчинення насильства та потребу у наданні постраждалій особі термінової допомоги [11].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що за роки незалежності України було здійснено значні кроки для подолання проблеми домашнього насильства. Законодавча база постійно оновлюється відповідно до викликів часу.

Водночас, попри розвинене законодавство у сфері протидії домашньому насильству, це явище все ще залишається поширеним на побутовому рівні. Це зумовлено, зокрема, тим, що багато жертв не усвідомлюють, що зазнають насильства, не вірять у можливість отримання реальної допомоги, а також через недостатньо суворі заходи покарання для кривдників.

Адаптація норм Кодексу України про адміністративні правопорушення відповідно до положень Стамбульської конвенції є важливим етапом у реформації національного законодавства для забезпечення ефективного захисту прав людини. Внесені зміни сприяють посиленню адміністративної відповідальності за домашнє насильство відносно дитини та насильство за ознакою статі, введенню нових складів правопорушень і розширенню правового статусу потерпілих осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. (з останніми змінами № 3792-IX від 06.06.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#top>.
3. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Павленко Т.А., Корабель М.Г. Домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 486–489.
5. Гурковська К.А. Щодо питань адаптації норм Кодексу України про адміністративні правопорушення відповідно до положень стамбульської конвенції. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. Випуск 86: частина 5. 2024. С. 435-440.
6. В Україні набув чинності закон про посилення протидії домашньому насильству. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3939963-v-ukraini-nabuv-cinnosti-zakon-pro-posilenna-protidii-domasnomu-nasilstvu.html>.
7. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 22 травня 2024 року № 3733-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2024, № 31, ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07 грудня 1984 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. (Редакція від 11.04.2024 № 3633-IX). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
10. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.
11. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text>.